

Полехіна В.М.
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки,
соціальної роботи та історії педагогіки
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

Особливості превентивності делінквентної поведінки у соціальній роботі

В Україні за складних політичних та соціально-економічних процесів, які відбуваються в суспільстві, прослідковується деформація виховної функції сім'ї, занепад культурно-освітніх закладів, в значній мірі знижують рівень формування сприятливого морального середовища для виховання підлітків. Неблагополучне побутове оточення, важке матеріальне становище сімей впливає на погіршення криміногенної ситуації серед молоді. Все це призводить до збільшення кількості підлітків, чия поведінка виходить за межі моральних та правових норм. Структура і динаміка правопорушень, скоєних останнім часом підлітками, свідчить про те, що профілактична робота щодо попередження цих негативних явищ є недостатньо ефективною.

Варто констатувати, що делінквентна поведінка молоді є досить поширеним явищем, яке поступово набуває тотального характеру. Адже в молодому віці відбуваються процеси подальшого формування та самоутвердження особистості.

Особливою категорією для фахівців соціальної роботи є біженці та переселенці з зони проведення АТО на території України, з якими варто проводити превентивні заходи щодо недопущення делінквентної поведінки.

Проблему профілактики правопорушень підлітків активно

досліджували і досліджують зарубіжні та вітчизняні вчені. Вагомий внесок у вивчення психолого-педагогічних аспектів важко виховуваності, попередження правопорушень серед неповнолітніх, зокрема, зробили видатні педагоги: А. Макаренко, В. Сухомлинський, С.. Шацький та ін..

Теоретико-методологічні засади цієї проблеми сформульовано у працях В.Безпалько, М.Головатого, А.Капської, І Козубовської, В.Оржеховської, Г.Пономаренко, М.Фіцули, К. Шендеровського та ін.

Життя в погано прогнозованих, парадоксальних умовах та умовах, які постійно змінюються, потребує фахівців соціальних служб зі специфічними знаннями та навичками, вмінням діагностувати будь-яку ситуацію та знаходити раціональне рішення, робити це щоденно, що говорить про важливість розвитку соціальної роботи [3].

Соціальна робота передбачає взаємодію двох пріоритетних напрямів діяльності держави: з одного боку – це надання будь-яких видів соціальної допомоги різним категоріям громадян, а з іншого – діяльність соціальних інституцій, спрямована на розкриття творчого потенціалу особистості, створення умов для стабілізації життя вразливих груп населення [2].

Під превентивним вихованням розуміємо комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, виробленні в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактики і корекції асоціальних проявів у поведінці дітей і молоді, на їх допомогу і захист [1].

Серед суб'єктів соціальної роботи з превентивного виховання є діти та молодь, які мають відхилення у поведінці. Особливої уваги потребують переселенці та біженці.

Звичайно, є особливості притаманні для кількісної та якісної характеристик делінквентної поведінки серед неповнолітніх. Адже ця поведінка у порівнянні з дорослою відрізняється високим ступенем активності, динамічністю. Люди, котрі стали на шлях вчинення правопорушень у юному віці, важко піддаються виправленню та перевихованню і це є резервом для дорослої злочинності. Злочинність дорослих йде корінням в той час, коли особистість людини тільки формується, виробляється її життєва орієнтація, коли актуальними є проблеми виховання, становлення особистості з точки зору спрямованості поведінки. Саме тому так важливо проводити у навчальних закладах превентивні заходи, як найбільш гуманний спосіб боротьби з делінквентною поведінкою, засіб підтримання належного рівня правопорядку в суспільстві, забезпечення прав і законних інтересів громадян.

Щоб превентивні заходи були успішними, варто дотримуватися певних принципів, основних положень, недотримання яких може потягнути за собою ряд негативних наслідків та звести нанівець проведену в цьому напрямку роботу. Серед них: законність – як дотримання під час проведення профілактичної роботи приписів нормативних актів; гуманізм – як моральне людяне ставлення до об'єкта профілактики, але недопустимо застосовувати під час проведення профілактичної роботи до осіб фізичне насильство, приниження людської гідності тощо; індивідуальний підхід - означає проведення профілактичної роботи з урахуванням її індивідуальних вольових, психічних, професійних та інших особливостей, адже, що може бути дієвим для однієї особи, те може бути шкідливим (протипоказаним) для іншої; комплексність – коли найбільш дієвий результат приносить не окремий якийсь засіб профілактики, а цілий комплекс; своєчасність – базується на превентивній діяльності, яка

повинна бути здійснена своєчасно, щоб не дати делінквентним намірам перерости в конкретні дії чи злочинний акт.

Пережиті переселенцями екстремальні ситуації, що пов'язані зі збройним конфліктом, істотно порушують базове відчуття безпеки, викликають стан стресу, завдаючи людині психічну травму. Наслідком цього можуть стати гострі і посттравматичні стресові розлади, а на їх фоні можливі делінквентні прояви особистості. Часто соціальні працівники надають допомогу дітям з дитячих будинків, які виховуються без батьків, з дитячих будинків сімейного типу, де діти з вадами фізичного та психічного здоров'я виховуються в багатодітних сім'ях, а також дітям та дорослим, які отримали стресові розлади.

Завдання соціального робітника в діяльності з вимушеними переселенцями – це визначити соціально-побутові проблеми сім'ї, що звернулася за допомогою, з метою подальшої соціалізації. Це можуть бути питання подальшого працевлаштування в місцях тимчасового перебування або виплати допомоги на дитину. Але головним завданням на даному етапі – визначення тієї категорії переселенців, які потребують термінової соціальної допомоги.

Наступний напрямок соціальної роботи – надання соціальної підтримки та проведення превентивних заходів задля уникнення делінквентних проявів у місцях масового розміщення переселенців. Основне завдання – задовольнити базисні психологічні потреби в безпеці, захищеності, прийнятті та соціальному схваленні (помістити потерпілого в безпечну обстановку і адаптувати до середовища, налагодивши успішне функціонування в суспільстві).

Завдяки заходам ігротерапії та арт-терапії соціальні робітники та психологи корегують і зміцнюють психологічний захист дітей-біженців чи переселенців, за рахунок створення позитивних образів світу, майбутнього і самих себе з опорою на особистісні ресурси.

Фахівці заново навчають дітей тому, що гучні звуки є результатом не тільки вибухів снарядів, а й феєрверків, що літаки у небі не тільки несуть загрозу для життя, а й перевозять пасажирів. Проводиться робота щодо уникнення схильності до бродяжництва, як однієї з форм проявів делінквентної поведінки.

З метою адаптації до стресу, запобігання дезорганізації, розладу поведінки та підтримки нормального психічного стану особистості організовується консультативна робота в кабінетах соціальної роботи. Для успішного подолання деяких делінквентних проявів у роботі з дітьми-переселенцями рекомендується використовувати методи індивідуальної та групової роботи. Діти та підлітки є особливо вразливою групою, адже дорослі легше пристосовуються до умов переселення, використовуючи вже набуті механізми захисту або необхідні способи поведінки. Через обмежений контроль над своїм оточенням і власними силами діти не можуть зрозуміти, що відбувається насправді. У такому стані нерозуміння і підвищеного почуття безпорадності діти, які пережили психотравму, потребують підтримки, співчуття та кваліфікованої підтримки соціальних робітників.

Важливо також включати в роботу з дітьми батьків тому, що їх приклад, оцінка поведінки своєї дитини є головним фактором успішної превентивної діяльності, адже дітей та молодь з категорії переселенців і біженців можуть провокувати на різну делінквентну діяльність.

Крім того, необхідно організувати навчання батьків спілкуванню таким чином, щоб вони придбали соціальні та комунікативні навички, необхідні для поліпшення якості відносин зі своїми дітьми і розпізнавання типів поведінки, реакцій у дітей, які потребують професійної соціальної допомоги. Необхідно переконати дитину в

тому, що незважаючи на те, що сталося і ще може статися, її завжди хтось захистить, надасть кваліфіковану пораду.

Одним із напрямків соціальної роботи є активна співпраця з засобами масової інформації. Постійне висвітлення роботи, що проводиться з тимчасовими переселенцями дає змогу багатьом людям прозоро побачити дійсну проблематику людей, що опинилися в скрутних умовах. Людність оточуючих дає можливість постраждалим повернутися до нормального життя. Сьогодні багато людей надали своє житло, матеріальну та гуманітарну допомогу, тому важливо не припізнитися з пропагандою превентивних заходів делінквентної поведінки серед дітей та молоді з категорії переселенців і біженців у засобах масової інформації.

Серед перспектив нашої подальшої роботи є створення комплексу практичних заходів щодо боротьби із антигромадськими проявами у дитячому та молодіжному середовищі з категорії переселенців і біженців, де першочергового значення набуває правове навчання та виховання.

Список використаних джерел

1. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка: навч. посіб. / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко. – О.: ТОВ “Інтерпрінт”, 2006. – 284 с.
2. Управлінські аспекти соціальної роботи: курс лекцій / М.Ф. Головатий (кер. авт. кол.), М.П.Лукашевич, Г.А. Дмитренко та ін. – К.: МАУП, 2004.- 368с.
3. Шендеровський К.С. Тактичний менеджмент соціальної служби: Посібник для керівників соціальних служб. – К., 2011. – с. 222.